

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

Borvendég Zsuzsanna

**Újságírók és külkereskedők a Kádár-rendszer
hírszerzésében**

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történettudományi Doktori
Iskola
Gazdaság-, Régió- és Politikatörténeti Műhely

Témavezető: Dr. M. Kiss Sándor PhD, egyetemi tanár

A doktori iskola vezetője: Dr. Fröhlich Ida DSc.
Műhelyvezető: Dr. Berényi István DSc.

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára Kutatási
Osztály, Budapest
2016

1. A kutatás előzményei, problémafelvetés

A doktori értekezés témájával kapcsolatos kutatásokat 2014 januárjában kezdtem, amikor felkérést kaptam a Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archivumtól, hogy írjak egy egy éves tanulmányt a rendszerváltás időszakáról. Ezt megelőzően munkahelyemen, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (ÁBTL) alapvetően 1962 előtti időszakra vonatkozó dokumentumokat kutattam, a politikai rendőrség szervezetével, a sztálinista-típusú koncepciók perekkkel, illetve a forradalom utáni megtorlásra vonatkozó dokumentumok feltárásával foglalkoztam. A politikai rendőrség belsőreakció-elhárításra szakosodott részlegeinek dokumentumait ismertem elsősorban, a hírszerzés által keletkezett iratok korábban nem kerültek vizsgálódásaim középpontjába.

A felkérés kapcsán elővettem egy emigrációs témát, amely már valamennyire ismert volt, ugyanis Orbán-Schwarczkopf Balázs egy rövid dokumentumközlést megjelentetett a levéltár internetes folyóiratában, a *Betekintőben*, 2008-ban. A történet lényege az volt, hogy Újváry Sándor halála után az állambiztonság elhatározta, megvásárolja özvegyétől a nagymúltú Griff Kiadót, amely a magyar emigráció egyik legnevesebb könyvműhelye volt. A Belügyminisztérium (BM) III/I. (Hírszerzés) Csoportfőnökség bonyolította az akciót, amellyel az volt a céljuk, hogy beépüljenek a Nyugaton élő magyar értelmiségiek körébe. A dokumentumok tanulmányozása során azonban hamar egyértelművé vált, hogy valójában gazdasági érdekek húzódtak meg a háttérben, és kirajzolódott egy maffia-szerűen működő bűnhálózat, amelynek számai messzire vezettek.

A téma érdekes volt, hiszen a rendszerváltoztatás egy olyan aspektusára világított rá, amelyről rengeteg újságcikk született már, de történeti szakmunkák még nem érintették: a gazdasági pozíciók átmentésének egy apró momentumát követhetem nyomon az iratokban. Egy egymáshoz sok szálon kapcsolódó bűnszervezet nem mindennapi cselekményeit lehetett az ügy segítségével feltárni, amely érdekes és kerek volt

Hollósi Péter államvédelmi alezredes szökése a kádári „liberalizmusból”. Várható megjelenés: *Epizódok a titkok házából* című kötet, ÁBTL, Budapest, 2016.

magyar titkosszolgálatok 1945 utáni történetéből. Szerkesztette Gyarmati György és Palasik Mária. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára– L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2012. 227–244.

Lukács László és társainak pere. In *Tanulmányok fél évezred magyar történelméből.* Szerkesztette Fejérvy Gergely. Pázmány Történelmi Műhely, Piliscsaba, 2002. 328–340.

Kémkedésbe konspirált költő – Tumbász Ákos. In *Trezor, a Történeti Hivatal Évkönyve 2000–2001.* Szerkesztette Gyarmati György. Történeti Hivatal, Budapest, 2001. 267–278.

Magyarországon megjelent idegen nyelvű kiadványok

Cold Tracks. The Amateurs of the Secret Police. In *Big Brother's Miserable Little Grocery Store. Studies on the History of the Hungarian Secret Services after World War II.* Edited by György Gyarmati and Mária Palasik. Historical Archives of the Hungarian State Security–L'Harmattan, Budapest, 2012. 233–250.

Megjelenés alatt álló kéziratok

„Szerettem volna még élni...” Tumbász Ákos útja az akasztófaig. Várható megjelenés: *1956 arcai* című kötet, Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archivum–Nemzeti Emlékezet Bizottsága, 2016.

Zsuzsanna Borvendég–Mária Palasik: Hungary and Stalin's Plan for the Transformation of Nature. Várható megjelenés: *The Countryside and Communism in Eastern Europe: Perceptions, Attitudes, Propaganda* című kötet, LIT Publishing House, Berlin, 2016.

Kitelepítettek egy kémkedési perben. Várható megjelenés: *Honukban otthontalanok* című kötet, ÁBTL, Budapest, 2016.

önmagában is, de megfogalmazódott bennem a kérdés, hogy kik voltak ezek az emberek, honnan jöttek, és valóban csak egy dörzsölt hírszerző tiszt állt mögöttük, aki segítette a bűncselekmények elkövetését, vagy mélyebb összefüggéseket kell keresni a személyes kapcsolatok mögött.

A kapcsolatrendszerek elemzése közben hamar világossá vált, hogy nem a belüleges tiszt személye a legérdekesebb az ügyben, nem is feltétlenül a nemzetközi alvilági körökben jártas bűnözőké, hanem a Griff megvásárlásához háttérrel biztosító vállalat, a Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat vezetője, Siklósi Norbert múltját lenne érdemes megvizsgálni. A sajtóvilágban ma is „Norbi bácsiként” emlegetett egykori médiacár legendás hatalommal rendelkezett a Kádár-rendszer idején, karrierje hirtelen, gyakorlatilag előzmények nélkül kezdődött a forradalom leverését követő hetekben. A kutatás kezdetén belebotlottam abba a meglepő ténybe, hogy a Kádár-kori újságírók és a titkosszolgálatok közötti együttműködés gyakorlatilag tökéletesen feltáratlan terület, történészi szakmunka még nem születte a tárgyban, holott a kérdés a közérdeklődés homlokerében áll 1990 óta folyamatosan. A Kádár-kori sajtótörténetről több igényes és alapos kötet is a rendelkezésünkre áll, ezek azonban csak érintőlegesen foglalkoznak az állambiztonság szerepével. Egyes újságírók ügynöki tevékenységét leginkább újságcikkek boncolgatták eddig, illetve Szőnyi Tamás munkájának köszönhetően kézbe vehető két vastos kötet a magyar írók és újságírók állambiztonsági „szolgálatairól” *Titkos írás* címmel, azonban egyetlen szerző sem tette fel a kérdést, hogy az egyes ügynökbeszervezések mögött nem kellene-e keresni egy magasabb szintű szisztémát, egy rendszert, amelynek alapján az állambiztonság működött az újságírók foglalkoztatásakor? Elképzelhető-e, hogy nem minden esetben csak a konkrét hírigények határozták meg az együttműködésre kiszemelt személyekkel való kapcsolattartást, hanem létezett egy mögöttes politikai cél, amely keretet adott az újságírók szervezett titkosszolgálati foglalkoztatásához? A kutatás elejétől kezdve alapvetés volt számomra az is, hogy különbséget tegyek a belső-reakció elhárítás, vagyis a III/III-as szervezések és a hírszerzés által foglalkoztatott sajtómunkások között, hiszen alapvetően más

jellegű feladatokra használták őket a különböző csoportfőnökségek.

A hírszerzés történetével foglalkozó szakirodalom felmérése közben azzal is szembesülnöm kellett, hogy a III/I. Csoportfőnökség működésére fókuszáló átfogó történeti feldolgozás még nem létezik. Szervezettörténeti munkák, illetve esettanulmányok már születtek az ÁBTL munkatársainak tollából, de egyáltalán nem tudjuk, hogy a magyarországi belügyi hírszerzés milyen feladatokkal volt megbízva a keleti blokk titkosszolgálatainak munkamegosztásában. Nehezíti a megismerést, hogy a hírszerzés újságírókat foglalkoztató rezidentúrájának, a Press rezidentúrájának az iratait 1990 januárjában megsemmisítették, ráadásul a Honvédelmi Minisztérium hatáskörében is létezett egy hírszerzési csoportfőnökség, az MNVK-2., vagyis a katonai felderítés, amely szintén foglalkoztatott újságírókat, de a szervezet dokumentumai az értekezés írásakor még nem voltak hozzáférhetőek a történészek számára. Nyilvánvalóan a kutatható iratok hiánya volt az oka annak, hogy eddig senki nem próbálkozott a téma átfogó és rendszerszintű megközelítésével.

2. A követett módszertan

Mivel kutatásom kiinduló pontjával Siklósi Norbertet választottam, először fel kellett térképeznem a rá vonatkozó levéltári forrásokat. Sajnos az ÁBTL kezelésében lévő, Siklósi Norbertről szóló állambiztonsági iratanyag gyakorlatilag jelentéktelen. Nincs arra utaló jel, hogy a Belügyminisztérium beszervezte volna, viszont a kémelhárítás információi szerint a katonai hírszerzés embereként tevékenykedett az egykori médiamogul. Ezek az iratok jelenleg még nem hozzáférhetőek, így más módszert kellett találnom előéletének és kapcsolatainak feltárására. Kiindulásként munkahelyeit, és az ott betöltött funkcióit vontam vizsgálat alá. A Magyar Újságírók Országos Szövetsége (MÚOSZ) által feldolgozott intézménytörténet, az ÁBTL-ben található dokumentumok, valamint korabeli sajtóhírek egybevetésével kezdtem a munkát. Az alapvetően forráshiányos témának a feltárását az ügyben előkerült személyek

A BM II/16. (Rádióelhárító) Osztály működése és szervezete 1945–1962 között. *Betekintő* 2012/4.

Az Országos Rejtjelközpont szervezeti felépítése, 1956–1962. *Betekintő* 2011/4.

„Ez nem spiclikedés, hanem felderítés” A levéllenőrzés módszertana és szervezeti felépítése 1954–1962 között. *Betekintő* 2011/2.

Tanulmányok, közlemények önálló kiadványokban

Egy államvédelmi alezredes szökeése a kádári „liberalizmusból”. In *A diktatúra évtizedei. Tanulmányok, esszék, előadások*. Szerkesztette Horváth Miklós. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar Történelemtudományi Doktori Iskola, Piliscsaba, 2013. 281–292.

BM II/12. Osztály (Országos Rejtjelközpont) In *A megtorlás szervezete. A politikai rendőrség újjászervezése és működése 1956–1962*. Szerkesztette Cseh Gergő Bendegúz és Okváth Imre. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2013. 295–313.

BM II/13. (K-ellenőrzési) Osztály In *A megtorlás szervezete. A politikai rendőrség újjászervezése és működése 1956–1962*. Szerkesztette Cseh Gergő Bendegúz és Okváth Imre. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2013. 315–335.

BM II/16. (Rádióelhárító) Osztály In *A megtorlás szervezete. A politikai rendőrség újjászervezése és működése 1956–1962*. Szerkesztette Cseh Gergő Bendegúz és Okváth Imre. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2013. 337–347.

Kihűlt Nyomon. Dilettantizmus a politikai rendőrség munkájában. In *Nagy testvér szatócsboltja. Tanulmányok a*

„Hírügynökségek”. A Press rezidentúra és a megnyertek hálózata a Kádár-rendszer sajtóéletében. Kézirat, várható megjelenés: *Betekintő* 2016/3.

Újságírók a Kádár-rendszer titkosszolgálatában. *Szakmai Szemle* 2015/2. 14–31.

A médiacár nagy titka. Siklósi Norbert és az általa irányított vállalatok titkosszolgálati háttere. *Hitel* 2015/6. 90–107.

Hírszerzés '89 avagy félbemaradt(?) akciók a rendszerváltoztatás küszöbén. *Hitel* 2014/6. 38–56.

Célszemély a Látóhatáron. Vámos Imre beszerzésének története. *Betekintő* 2013/3.

Tanulmányok, közlemények önálló kiadványokban

Journalists in the Web of the Soviet Committee for State Security. In *NEB Yearbook 2014–2015*. Edited by Réka Kiss and Zsolt Horváth. Committee of National Remembrance, Budapest, 2016. 271–296.

Egyéb publikációk

Tudományos könyv társszerzővel

Borvendég Zsuzsanna–Palasik Mária: *Vadhajtások. A sztálini természetátalakítási terv átültetése Magyarországon, 1948–1956*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2015.

Könyvfejezet

Zsuzsanna Borvendég–Mária Palasik: Untamed Seedlings: Hungary and Stalin's Plan for the Transformation of Nature. In *In the Name of the Great Work. Stalin's Plan for the Transformation of Nature and its Impact in Eastern Europe*. Edited by Doubravka Olšáková. Berghahn Books, Oxford, 2016. 126–225.

Tanulmányok, közlemények folyóiratokban

Kitelepített „kémek” *Betekintő* 2013/1.

beazonosításával, a róluuk található levéltári anyagok összegyűjtésével folytattam. A történet apró mozaikokból, első látásra jelentéktelennek tűnő, de mégis egymáshoz kapcsolódó láncszemekből kezdett összeállni. Az áttörést az jelentette, amikor sikerült olyan vállalatokat is beazonosítanom, amelyek köthetőek voltak Siklósi személyéhez, és egy olyan nemzetközi szervezethez, amelynek létezésével hazai szakirodalom még nem foglalkozott. Ez volt a prágai központtal működő Nemzetközi Újságíró Szervezet (NÚSZ), amelyet azon kevés nemzetközi szakirodalom, amely említést tesz az intézmény szerepéről, egyértelműen a szovjet titkosszolgálatok fedőszerveként határoz meg. Ezt megerősítette egy, a prágai Állambiztonsági Levéltárból előkerült dokumentum is, amelyre az ottani kollégák segítségével sikerült rábukkannom. A MÚOSZ elsősorban e szervezet képviselőjében végezte nemzetközi tevékenységét a pártállam idején, annak egyik legaktívabb tagjaként. Az újságíró-szövetség Nemzetközi Osztályán tevékenykedő állambiztonsági munkatársak pedig koordinálták a titkosszolgálati feladatokat.

Mint említettem a belügyi hírszerzés sajtórezidentúrájának munkájára vonatkozó anyagokat igyekeztek szisztematikusan megsemmisíteni a rendszerváltoztatás idején, így csak szórványosan találhatunk általuk keletkeztetett iratokat, de a kutató szerencséje, hogy a belügyi és a katonai titkosszolgálatok között komoly rivalizálás folyt az állampárti rendszer teljes időszaka alatt, és ennek a küzdelemnek írásos nyomai is fennmaradtak. A Belügyminisztérium III/II. (Kémelhárítás) Csoportfőnöksége több esetben is indított vizsgálatot olyan gazdasági ügyekben, amelyben a katonai felderítés érintett volt, ezeknek az iratoknak a feltárásával olyan összefüggéseket is megismerhetünk, amelyek eddig elkerülték a szakma figyelmét.

Már a hetvenes években folytattak nyomozást gazdasági visszaélések miatt Siklósi Norbert és egy általa vezetett vállalat ellen, amely történetesen a NÚSZ tulajdonában állt, de a vizsgálat gyakorlatilag mindenféle eredmény és következmény nélkül zárult. Homályos utalásokból arra lehetett következtetni, hogy más, magasabb hierarchikus szinten lévő csoport, feltehetően a szovjet titkosszolgálat érdekelt az ügyben, így a nyomozást

leállították. Időben csaknem párhuzamosan egy másik vizsgálat is folyt egy másik vállalat ellen, amely azért került figyelmem középpontjába, mert Siklósi egyik későbbi üzleti partnere is érintett volt a gazdasági bűncselekményekben. Mindkét ügyben annak köszönhetjük a gazdag dokumentáció megszületését, hogy a visszaélésekben érintett volt a katonai felderítés, a Belügyminisztérium pedig igyekezett meggyengíteni riválisa pozícióit. Mindent megtettek azért a nyomozók, hogy felderítsék az érintett vállalatok, cégek körét, amelyeknek dokumentációit a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára őrzi, így a gazdasági iratok között többnyire sikerült beazonosítani a cégek tulajdonosi hátterét és egyes üzletkötéseit is. Az összefüggések feltérképezése közben felhasználtam különböző cégdatabázisokat is, mintegy elegyítve a történelmi kutatást az oknyomozó újságírók módszerével, ezzel új támpontokat találva a továbblépéshez.

Miután kirajzolódott előttem egy kapcsolati háló, amelyben nemcsak személyek, de cégek, vállalatok is voltak, és kiegészítettem az így kirajzolódó képet a szakirodalomból – elsősorban Takács Róbert kutatásaiból – ismert sajtótörténeti epizódokkal, felkerestem a MÚOSZ irattárát. Az ott található dokumentumok még alapszinten sem rendezettek, levéltári jelzettel nem rendelkeznek, egyetlen kezdetleges és korántsem teljes jegyzék állt rendelkezésemre, amelyből azonban egyértelmű lett, hogy érdemes átválogatni az évtizedek óta porosodó papírokat. Mivel a szálak egyértelműen a szovjet titkosszolgálatok már említett fedőszervéhez vezettek, a MÚOSZ nemzetközi kapcsolataival foglalkozó dokumentációkat válogattam ki. A különböző eseményekről, látogatásokról szóló jelentések, jegyzőkönyvek kivétel nélkül alátámasztották, megerősítették munkahipotézisemet: a sajtó és a hírszerzés között nem kizárólag hírigényeken alapuló együttműködés létezett, hanem egy felülről szervezett rendszer is működött, amelynek tagjai szervezeten teljesítették a központilag meghatározott feladatokat. A központ pedig Moszkvában volt. A nemzetközi szervezet tevékenységének kutatása közben felszínre került egy másik aspektus is, amely a szovjetek által irányított titkosszolgálati együttműködés talán legfontosabb ismérve volt: a

működésére. Ennek keretében megpróbáltam olyan cégeknek a nyomára bukkanni, amelyekben a BM volt érdekelt, és arra a megállapításra jutottam, hogy a profizmus ezen a téren sokkal inkább a katonai felderítés sajátja volt. Véleményem szerint ez abból is adódott, hogy az MNVK-2. szűkös anyagi keretei miatt kisebb hálózatot építhetett, így a legképzettebb emberekkel igyekezett körbe venni magát, nagyon komolyan szelektálták az együttműködésre felkértek körét, vagyis kiváló szakemberek segítették munkájukat, akik a szerv által nyújtott lehetőségeket felhasználva ügyesen fordították azt a saját hasznukra is. A BM azonban féltékenyen figyelte a katonai titkosszolgálat olajozottan működő gazdasági tevékenységét, és igyekezett eltanulni azt. A nyolcvanas évek második felére feltehetően a III. Főcsoportfőnökségnek is sikerült bekapcsolódni az üzleti életbe, azonban ennek dokumentálása meglehetősen nehéz, hiszen ilyen jellegű iratok vagy nem is keletkeztek, vagy nem kerültek a levéltár kezelésébe. Mindenesetre az erre utaló adatokat igyekeztem összefoglalni a dolgozat végén, hogy valamiféle képet kapjunk a politikai rendőrség gazdasági ügyeiről is. Így megismerhetjük a Siklósi Norbert vezette Griff Kontinent Kft. kisstílusú machinációit, valamint bepillantást nyerhetünk a szocialista Magyarország első magánkézben lévő részvénytársaságának, a Novotrade Rt.-nek a megszületésébe is.

4. A témában végzett publikációs tevékenység

Önálló tudományos könyv

Újságírásnak álcázva. A Nemzetközi Újságíró Szervezet Magyarországon. Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2015.

A Cég megnyertjei – a megnyertek cégei. Titkosszolgálati vállalatalapítások és pénzkivonások a népgazdaságból a Kádár-rendszer idején. Kézirat, várható megjelenés: Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2016.

Tanulmányok, közlemények folyóiratokban

üzletkötések során a korrupciós pénzek eufemisztikus megnevezése volt. Titkos utasításokban rendezték a kenőpénzek származtatási útját, és általános gyakorlat volt az „alkotmányos költségből” visszatérítéseket adni az üzletkötésben személyesen részt vállaló feleknek, amely összeg hivatalos pénzügyi kimutatásokban, könyvelésekben nem szerepelt, így köztételek nélkül felhasználhatták titkosszolgálati fedett akciók finanszírozására, illetve könnyebben lehetett visszaéléseket elkövetni ezen pénzek terhére.

3.7. Leginkább sajtócikkek foglalkoztak eddig a külkereskedők és külkereskedelmi vállalatok titkosszolgálati szerepével, a műszaki-tudományos információszerezés magyarországi történetével. Dolgozatomban igyekeztem összefoglalni a kutatás során előkerült azon információkat, amelyek a magyar műszaki értelmiség hírszerző tevékenységére vonatkoznak, hiszen az eddig megjelent szakirodalom többnyire a humán értelmiség állambiztonsági szerepére fókuszált.

3.8. A titkos vállalatalapítások és offshore jellegű ügyletek megjelenése a titkosszolgálati műveletek során lehetőséget biztosítottak arra, hogy egyesek ezzel visszaélve gazdasági bűncselekményeket kövessenek el. Levéltári források alapján történeti feldolgozás erről a témáról korábban még nem született, elsőként tettem kísérletet az ilyen jellegű cselekmények bemutatására. A felhasználható iratanyag azonban rendkívül egyoldalú, mivel a súlyos gazdasági visszaélések felderítésére a BM III/II. Csoportfőnöksége rendelkezett felhatalmazással, vagyis a két rivális titkosszolgálat, a belügyi és a katonai hírszerzés visszaélései közül nyilvánvalóan csak ez utóbbira találhattam terhelő adatokat, a BM saját maga ellen nem folytatott nyomozást. Nyomozati hatáskörrel a katonai felderítés nem rendelkezett, így szinte biztosra vehető, hogy hiába válik kutathatóvá egyszer az irattárak, az állambiztonság visszaéléseiről ott sem találhatunk majd forrásanyagot. A források nyilvánvaló aránytalansága ellenére igyekeztem dolgozatomban megállapítani, hogy a titkos vállalatalapítások mennyire voltak jellemzőek a belügyi, és mennyire a katonai hírszerzés

nemzetközi kommunista mozgalom támogatására, a bolsevik befolyás növelésére fordított titkos pénzek kitermelésének módjára és célba juttatására is találtam információkat.

Az összefüggések felismerése után már célzottan tudtam adatokat keresni az érintett cégeknél dolgozó, és velük üzleti kapcsolatban álló személyekre vonatkozóan az ÁBTL iratai között. Az így előkerült dokumentumok a titkosszolgálati feladatok elvégzéséhez felhasznált másik jelentős civil társadalmi csoport, a külkereskedők szerepére irányították a figyelmemet. Így született a disszertáció másik fontos fejezete, amely a hírszerzés és a külkereskedelem összefonódásával foglalkozik, bemutatva azokat a módszereket, miképpen használta fel a külkereskedelmet a keleti blokk titkosszolgálati gazdasági és technológiai információk megszerzésére, valamint azt, hogyan épült rá a titkosszolgálat a gazdaságra.

3. A disszertáció új eredményei

3.1. Dolgozatomban már az alapvetése is új megállapításnak számít a történeti szakirodalomban. A politikai rendőrség szervezetét, működését kutató történészek között eddig az volt az általánosan elfogadott nézet, hogy a magyarországi hírszerzés tökéletesen alkalmatlan volt komoly feladatok ellátására, a szovjet, a keletnémet és a román társszervek mellett labdába sem rúghattak, a keleti blokk titkosszolgálati együttműködésében – a magyar emigráció és a Vatikán elleni hírszerzésen kívül – jelentős szerepet nem kaptak. Ezzel szemben az általam feltárt dokumentumok azt bizonyítják, hogy legalább a hetvenes évektől kezdve a tudományos-technikai hírszerzés és a külkereskedelmi vállalatok segítségével folytatott gazdasági információgyűjtés és „valutakitermelés” éppúgy a repertoárunkhoz tartozott, mint a sajtórezidentúrákon keresztül folyó nyugati befolyásolási politika. Ezek mindegyikében jelentős sikereket értek el a magyar szolgálatok.

3.2. Bár a nemzetközi kommunista mozgalommal foglalkozó külföldi szakirodalom számon tartja a Nemzetközi Újságíró Szervezetet, mint a KGB fedőszerveként működő titkosszolgálati

hálózatot, a magyar történetírás nem foglalkozott még a kérdéssel. Az általam feltárt dokumentumok azonban egyértelműen alátámasztják, hogy a szervezet nemcsak jelen volt Magyarországon, de a hazai tagszervezet, a MÚOSZ az egyik legaktívabb szereplője volt a szervezet titkosszolgálati tevékenységének. Legfontosabb feladata az volt, hogy közelítse a szovjet irányítás alatt álló NÚSZ-t a nyugateurópai újságíró-szövetségek munkájához, oda beépülve elősegítse a szovjet érdekek érvényesülését. Ennek a munkának a keretében Magyarországon alapították meg a NÚSZ iskoláját, a Nemzetközi Újságíró Továbbképző Központot, amely a KGB harmadik világbéli működésének és tippkutatásának egyik fontos bázisa volt. Szintén a NÚSZ-tól kapott feladatok sikeres teljesítését segítette elő a Balatonszéplakon megnyitott újságíró üdülő, a Hotel Interpress, amelyet a nemzetközi kapcsolatok ápolásának fontos helyszínékként ismertek meg a nyugati „haladó” újságírók. Az ideológiai feladatok teljesítése mellett komoly szerep hárult a magyar tagszervezetre a NÚSZ gazdasági tevékenységében is, hiszen 1966-tól a MÚOSZ mindenkorai főtitkára a szervezet kincstárnoka is volt egyben.

3.3. Kutatásaim eredményeként derült fény arra is, hogy a NÚSZ szervezeti háttérével támogatva legalább két gazdasági vállalkozást is indítottak Magyarországon, amelyek jelentős szeletet tudtak magukhoz ragadni a hazai piacokon. Az egyik az Interpress Nyomda és Lapkiadó Vállalat, a másik pedig az Idegenforgalmi Propaganda és Kiadó Vállalat (IPV). Mindkettő erőteljes titkosszolgálati háttérrel rendelkezett: mind a szovjet, mind a magyar hírszerzés jelen volt ezen cégeknél, sőt az IPV-t a magyar katonai felderítés, az MNVK-2. alapította. Míg az Interpress esetében a gazdasági tevékenység volt a meghatározó, addig az IPV elsősorban az ideológia terjesztésében járt elől, a titkosszolgálati feladatok elvégzéséhez nyújtott fedőpozíciót.

3.4. Alapvetően újszerű az MNVK-2-nek a magyar titkosszolgálati munkamegosztásban elfoglalt helyzetének új megvilágításba helyezése. Jelenleg csak nagyon elszórt információkkal rendelkezünk a szervezetről. Okváth Imre

kutatásai, valamint a jogutód szervek által megjelentetett történeti feldolgozások kizárólag a katonai célpontok megfigyelésének feladatait elemezték. A belügyi és a katonai titkosszolgálat közötti rivalizálásnak köszönhetően azonban az állambiztonság rögzítette a katonai felderítés törvénytelen gazdasági ügyeinek egyes részleteit, amelyekből információt kaphatunk a Kádár-rendszer alatt folytatott valutakitermelésről, amelyet egyrészt a nemzetközi kommunizmus támogatására fordítottak, vagyis a keleti blokk titkosszolgálati munkamegosztásában játszott fontos szerepet, de jelentős összegek kerültek offshore számlákra és cégekbe is már a hetvenes évektől kezdődően. Valamint elsőként kaphatunk képet arról, miképpen alapított a magyar hírszerzés külföldi cégeket a Kádár-rendszer idején, amelyek alkalmasak voltak egyrészt arra, hogy biztos fedést nyújtsanak az illegális hírszerzés számára, másrészt remek lehetőséget nyújtottak egyes embereknek, hogy helyzetüket kihasználva évtizedekkel a rendszerváltás előtt kapitalista tőkésékké váljanak.

3.5. Az illegális pénzkitermelés módjait felderítéséhez köthetően fény derült arra is, hogy a hazai külkereskedelmi vállalatok vagy a katonai, vagy a belügyi hírszerzés befolyása alatt álltak. Azt is nyomon követhetjük, hogy a katonai felderítés miképpen egészítette ki költségvetési keretét ezen vállalatok segítségével, valamint azt, hogy a cégek vezetői hogyan tudták magánvagyonukat az állami tulajdonban lévő cégek terhére bővíteni. Ennek kapcsán igyekeztem egy kevésbé használt fogalmat is közismertté tenni a történeti szakirodalomban: a megnyertek elnevezést. A katonai felderítés hazai hálózati embereit megnyertként tartották számon, kapcsolatuk a szervvel kevésbé volt formalizált, az a BM ügynökeinek. A megnyertek leginkább a titkosszolgálati háttér nyújtotta lehetőségek és előnyök kihasználása során tudták kapcsolataikat jövedelmezővé tenni. Hálózatuknak és szerepüknek a tisztázása rendkívül fontos lenne, hiszen árnyalná a közbeszédben elterjedt ügynök-fogalmat is.

3.6. A történész szakirodalomban még nem terjedt el az „alkotmányos költség” kifejezés, amely a külkereskedelmi